

संस्कृतम् (केन्द्रिकम्)
विषय-कोड-सङ्ख्या - 322
कक्षा - एकादशी (2025-26)

आहत्य-अङ्काः - 80+20

वार्षिकमूल्याङ्कनाय निर्मिते प्रश्नपत्रे चत्वारो भागाः भविष्यन्ति -

‘क’ भागः अपठिताबोधनम्	10 अङ्काः
‘ख’ भागः रचनात्मककार्यम्	15 अङ्काः
‘ग’ भागः अनुप्रयुक्तव्याकरणम्	20 अङ्काः
‘घ’ भागः	35 अङ्काः
(i) पठितावबोधनम्	(25 अङ्काः)
(ii) संस्कृत-साहित्येतिहासस्य सामान्यः परिचयः	(10 अङ्काः)

भागानुसारं विषयाः अङ्कविभाजनञ्च

80 अङ्काः

क्र. सं.	विषयाः	प्रश्नप्रकाराः	मूल्यभारः
‘क’ भागः अपठितावबोधनम्			
1.	अपठितः गद्यांशः (100-120 शब्दपरिमितः)	अति-लघूत्तरात्मकौ पूर्णवाक्यात्मकौ शीर्षकम् (लघूत्तरात्मकः) भाषिककार्यम् (बहुविकल्पात्मकाः)	2×1=2 2×2=4 1×1=1 3×1=3
		पूर्णभारः	10 अङ्काः
‘ख’ भागः रचनात्मककार्यम्			
2.	पत्रम्	निबन्धात्मकः	10×½=5
3.	चित्राधारिता वाक्यसंरचना (25-30 शब्दपरिमिता) अथवा अनुच्छेदलेखनम् (25-30 शब्दपरिमितम्)	निबन्धात्मकः	5
4.	लघुकथापूर्तिः अथवा वार्तालापे एकपक्षपूरणम्	निबन्धात्मकः निबन्धात्मकः	10×½=5 5×1=5
		पूर्णभारः	15 अङ्काः

‘ग’ भागः अनुप्रयुक्तव्याकरणम्			
5.	सन्धिः	लघूत्तरात्मकाः	3×1=3
6.	प्रत्ययाः	बहुविकल्पात्मकाः	3×1=3
7.	शब्दरूपाणि	बहुविकल्पात्मकाः	3×1=3
8.	धातुरूपाणि	बहुविकल्पात्मकाः	3×1=3
9.	कारकोपपदविभक्तिप्रयोगः	लघूत्तरात्मकाः	3×1=3
10.	वाच्यपरिवर्तनम्	बहुविकल्पात्मकाः	2×1=2
11.	अशुद्धिसंशोधनम्	बहुविकल्पात्मकाः	3×1=3
		पूर्णभारः	20 अङ्काः
‘घ’ भागः (i) पठितावबोधनम्			
12.	गद्यांशः	अति-लघूत्तरात्मकौ पूर्णवाक्यात्मकौ लघूत्तरात्मकौ (भाषिककार्यम्)	2×½=1 2×1=2 2×1=2
13.	पद्यांशः	अति-लघूत्तरात्मकौ पूर्णवाक्यात्मकौ लघूत्तरात्मकौ (भाषिककार्यम्)	2×½=1 2×1=2 2×1=2
14.	नाट्यांशः	अति-लघूत्तरात्मकौ पूर्णवाक्यात्मकौ लघूत्तरात्मकौ (भाषिककार्यम्)	2×½=1 2×1=2 2×1=2
15.	भावार्थलेखनम् अथवा शुद्धभावार्थचयनम्	निबन्धात्मकः	3×1=3
16.	अन्वयः	निबन्धात्मकः	3×1=3
17.	वाक्यांशानां सार्थकं संयोजनम् अथवा प्रसङ्गानुसारं पदानाम् अर्थलेखनम् ।	लघूत्तरात्मकाः लघूत्तरात्मकाः	4×1=4
		पूर्णभारः	25 अङ्काः
‘घ’ भागः (ii) संस्कृत-साहित्येतिहासस्य सामान्यः परिचयः			
18.	संस्कृतभाषायाः उद्भवः विकासश्च, पाठ्यपुस्तकस्थ- पाठानां सन्दर्भग्रन्थाः रचयितारश्च	लघूत्तरात्मकाः	3×1=3
19.	वैदिकसाहित्यम्	लघूत्तरात्मकाः	4×1=4
20.	रामायणम्, महाभारतम्, पुराणानि च	लघूत्तरात्मकाः	3×1=3
		पूर्णभारः	10 अङ्काः
सम्पूर्णभारः			80 अङ्काः

प्रश्नपत्र-प्रारूपम् /संरचना

प्रश्नप्रकारः	प्रश्नानां सङ्ख्या	विभाग- सङ्ख्या	प्रतिप्रश्नम् अङ्कभारः	आहत्याङ्काः
बहुविकल्पात्मकाः 1 अङ्कः	3+3+3+3+2+3=17	6	1	17
अति-लघूत्तरात्मकाः ½ अङ्कः	2+2+2=6	3	½	3
अति-लघूत्तरात्मकाः 1 अङ्कः	2=2	1	1	2
निबन्धात्मकः ½ अङ्कः (रिक्तस्थानपूर्तिमाध्यमेन)	10+10=20	2	½	10
निबन्धात्मकः. 1 अङ्कः	5+3+3=11	3	1	11
पूर्णवाक्यात्मकः 1 अङ्कः	2+2+2=6	3	1	6
पूर्णवाक्यात्मकः 2 अङ्कौ	4=4	1	2	4
लघूत्तरात्मकाः 1 अङ्कः	1+3+3+2+2+2+3+4+3=23	7	1	23
लघूत्तरात्मकाः. ½ अङ्कः	4+4=8	2	½	4
			आहत्याङ्काः	80

संस्कृतम् (केन्द्रिकम्)
विषय-कोड-सङ्ख्या - 322
कक्षा - एकादशी (2025-26)
वार्षिक मूल्याङ्कनम्

‘क’ भागः अपठितावबोधनम्		(10 अङ्काः)
1. एकः अपठितः गद्यांशः 100-120 शब्दपरिमितः गद्यांशः, सरलकथा ➤ एकपदेन पूर्णवाक्येन च अवबोधनात्मकं कार्यम् (2+4) ➤ समुचितशीर्षकलेखनम् (1) ➤ अनुच्छेदाधारितं भाषिकं कार्यम् (3) भाषिककार्याय तत्त्वानि - ✓ वाक्ये कर्तृ-क्रियापदचयनम् ✓ विशेषण-विशेष्यचयनम् ✓ पर्याय-विलोमपदचयनम् ✓ सर्वनामस्थाने संज्ञाप्रयोगः		10
‘ख’ भागः रचनात्मककार्यम्		(15 अङ्काः)
2. औपचारिकम् अनौपचारिकं पत्रम्/प्रार्थनापत्रम् (मञ्जूषायाः सहायतया रिक्तस्थानपूर्तिं कृत्वा पूर्णं पत्रं लेखनीयम्)		5
3. चित्राधारिता वाक्यसंरचना (25-30 शब्दपरिमिता) अथवा अनुच्छेदलेखनम् (25-30 शब्दपरिमितम्)		5
4. लघुकथा (शब्दसूचीसाहाय्येन, रिक्तस्थानपूर्ति-माध्यमेन) अथवा वार्तालापे एकपक्षपूरणम्		5
‘ग’ भागः अनुप्रयुक्तव्याकरणम्		(20 अङ्काः)
5 सन्धिः – पाठ्यपुस्तके प्रयुक्तपदानां सन्धिविच्छेदः सन्धिकरणं च । ➤ स्वरसन्धिः दीर्घः, गुणः, वृद्धिः, यण्, अयादिः । ➤ व्यञ्जनसन्धिः श्रुत्वम्, णुत्वम्, जश्त्वम्, अनुस्वारः, परसवर्णः । ➤ विसर्गसन्धिः सत्वम्, उत्त्वम्, रुत्वम्, लोपः ।		3
6. प्रत्ययाः (प्रकृति-प्रत्यय-संयोजनं वियोजनञ्च) ➤ क्त्वा, ल्यप्, तुमुन्, तव्यत्, अनीयर्, क्त, क्तवतु ।		3

7. शब्दरूपाणि – विभक्त्यनुसारं वाक्यप्रयोगः ।	3
➤ अजन्ताः - रमा, कवि, पति, मति, नदी, शिशु, धेनु, मधु, वधू, पितृ, मातृ-समानान्तरप्रयोगाश्च । ➤ हलन्ताः - राजन्, गच्छन्, भवत्, आत्मन्, विद्वस्, वाच् समानान्तरप्रयोगाश्च । ➤ सर्वनामानि- सर्व, यत्, तत्, किम्, इदम्, (त्रिषु लिङ्गेषु) अस्मद्, युष्मद् । ➤ सङ्ख्यावाचकशब्दाः - एकसङ्ख्यातः पञ्चसङ्ख्यापर्यन्तम् (त्रिषु लिङ्गेषु) ।	
8. धातुरूपाणि –पञ्चलकारेषु अधोलिखितधातूनां वाक्येषु प्रयोगः ।	3
➤ परस्मैपदिनः - भू, कृ, पा, स्था, दृश्, अस्, कथ्, भक्ष्, घ्रा, क्रुध्, हन्, श्रु, क्री, ग्रह् । ➤ आत्मनेपदिनः - लभ्, सेव्, मुद्, याच् ।	
9. कारक-उपपदविभक्तिप्रयोगः	3
10. सामान्यं वाच्य-परिवर्तनम् (लट्-लृट्-लकारयोः)	2
11. अशुद्धि-संशोधनम् (लिङ्ग-वचन-पुरुष-विभक्ति-कालाधारितम्)	3
‘घ’ भागः (i) पठितावबोधनम्	
(25 अङ्काः)	
12. गद्यांशम् अधिकृत्य अवबोधनात्मकं कार्यम् प्रश्नप्रकाराः – एकपदेन पूर्णवाक्येन च प्रश्नोत्तराणि भाषिककार्यम् –	5
➤ वाक्ये कर्तृ-क्रियापदचयनम् ➤ विशेषण-विशेष्यचयनम् ➤ पर्याय-विलोमपदचयनम् ➤ सर्वनामस्थाने संज्ञाप्रयोगः	
13. पद्यांशम् अधिकृत्य अवबोधनात्मकं कार्यम् प्रश्नप्रकाराः – एकपदेन पूर्णवाक्येन च प्रश्नोत्तराणि भाषिककार्यम् –	5
➤ वाक्ये कर्तृ-क्रियापदचयनम् ➤ विशेषण-विशेष्यचयनम् ➤ पर्याय-विलोमपदचयनम् ➤ सर्वनामस्थाने संज्ञाप्रयोगः	
14. नाट्यांशम् अधिकृत्य अवबोधनात्मकं कार्यम् प्रश्नप्रकाराः – एकपदेन पूर्णवाक्येन च प्रश्नोत्तराणि भाषिककार्यम् –	5
➤ वाक्ये कर्तृ-क्रियापदचयनम् ➤ विशेषण-विशेष्यचयनम् ➤ पर्याय-विलोमपदचयनम् ➤ सर्वनामस्थाने संज्ञाप्रयोगः	

15. भावार्थे रिक्तस्थानपूर्ति: अथवा प्रदत्ते भावार्थत्रये शुद्धभावार्थचयनम्	3
16. प्रदत्तेषु अन्वयेषु रिक्तस्थानपूर्ति:	3
17. प्रदत्तवाक्यांशानां सार्थकं संयोजनम् अथवा प्रदत्तपङ्क्तिषु प्रसङ्गानुसारं पदानाम् अर्थलेखनम्।	4
‘घ’ भागः	
(ii) संस्कृत-साहित्येतिहासस्य सामान्यः परिचयः (10 अङ्काः)	
18. संस्कृतभाषायाः उद्भवः विकासश्च, पाठ्यपुस्तकस्थ-पाठानां सन्दर्भग्रन्थाः रचयितारश्च (1+1+1)	3
19. वैदिकसाहित्यम् (वेदाः, ब्राह्मण-आरण्यकानि, उपनिषदः, वेदाङ्गानि) (1+1+1+1)	4
20. रामायणम्, महाभारतम्, पुराणानि च (1+1+1)	3

परीक्षायै निर्धारिताः पाठाः

पाठ्यपुस्तकम् – भास्वती - प्रथमो भागः			
पाठसङ्ख्या	पाठनाम	पाठसङ्ख्या	पाठनाम
प्रथमः पाठः	कुशलप्रशासनम्	सप्तमः पाठः	सङ्गीतानुरागी सुब्बणः
द्वितीयः पाठः	सूक्तिसुधा	अष्टमः पाठः	वस्त्रविक्रयः
चतुर्थः पाठः	वीरः सर्वदमनः	नवमः पाठः	यद् भूतहितं तत्सत्यम्
पञ्चमः पाठः	शुकशावकोदन्तः	दशमः पाठः	स मे प्रियः

संस्कृतसाहित्यपरिचयः	
पाठसङ्ख्या	पाठनाम
प्रथम अध्याय	संस्कृत भाषा उद्भव एवं विकास
द्वितीयः अध्याय	वैदिक साहित्य
तृतीय अध्याय	रामायण, महाभारत एवं पुराण

पुस्तकानि

- भास्वती - प्रथमो भागः (पाठ्यपुस्तकम्) रा. शै. अनु. प्र. परि. द्वारा प्रकाशितम्।
- व्याकरणसौरभम् (संशोधितसंस्करणम्) रा. शै. अनु. प्र. परि. द्वारा प्रकाशितम्।
- संस्कृतसाहित्यपरिचयः (सन्दर्भपुस्तकम्) (संशोधितसंस्करणम्) रा. शै. अनु. प्र. परि. द्वारा प्रकाशितम्।
- वेदपारिजात (अतिरिक्ताध्ययनार्थम्) रा. शै. अनु. प्र. परि. द्वारा प्रकाशितम्।
